

**Hanzehogeschool
Groningen**
University of Applied Sciences

Samen Besparen

Eindrapportage van de werkzaamheden
verricht in 2017-2019

"We hebben een tijd geen elektriciteit gehad, geen gas en geen water ...
dan beseft je steeds meer hoe belangrijk het is eigenlijk."

share your talent. **move** the world.

Colofon

Groningen, februari 2020

Dit rapport is opgesteld door onderzoekers van het Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society. Beeldmateriaal betreft de uitvoering van Samen Besparen en is eveneens vervaardigd door het lectoraat.

Dr. Carina J. Wiekens & Hanna Rots, BSc.
Communication, Behaviour & the Sustainable Society
EnTranCe/Centre of Expertise Energy & Academie voor Sociale Studies
Hanzehogeschool Groningen

Samenvatting

Met het project Samen Besparen hebben de gemeente Assen, de provincie Drenthe, Actium, i-Routes en de Hanzehogeschool Groningen een gezamenlijk lange termijn doel voor ogen gehad: het verduurzamen van een 'robuust GGW-gebied' (een gebied waarin de leefbaarheid onder druk staat en gebiedsgericht werken ingezet wordt om de leefbaarheid te verbeteren) en daarmee landelijk als voorloper te fungeren. Conform de 'visie Energietransitie 2016-2020' van de gemeente Assen, wordt in het project in 2020 minimaal 10% energiebesparing beoogd ten opzichte van 2014. In Samen Besparen trachten de partners alleen al 10% energiebesparing te realiseren middels gedragsverandering gericht op het verminderen van het gebruik van elektriciteit, gas en brandstof gebruikt voor mobiliteit. Zodra dit bereikt is, dan wordt verdere energiebesparing bewerkstelligd door technische maatregelen te treffen (verduurzamen van woningen). Door samen te werken en een integrale aanpak toe te passen gericht op zowel sociale aspecten als verregaande energiebesparing, neemt de gemeente Assen een pioniersrol in en kan daarmee landelijk als voorbeeld dienen voor het verduurzamen van wijken waarin de leefbaarheid in brede zin (zowel sociaal als fysiek) onder druk staat.

In de periode 2017-2019 is er een start gemaakt met het project in de wijk De Lariks. De werkzaamheden van de Hanzehogeschool Groningen bestonden uit het ontwikkelen van een aanpak gericht op zowel sociale aspecten als energiebesparing. Concreet diende een aanpak ontwikkeld en getest te worden gericht op energiebesparing in woningen, waarmee rekening gehouden werd met de diversiteit van de bewoners in de wijk. In de aanpak zouden eveneens de kansen benut worden om de sociale cohesie in de wijk te vergroten.

Er hebben drie uitvoeringsfasen plaatsgevonden waarin verschillende werkzaamheden verricht zijn. In de eerste fase is getracht met een actie genaamd Speur de Energieslurper bewoners te verleiden om energie te besparen. Begin 2017 hebben studenten van de Hanzehogeschool de actie onder 240 huishoudens onder de aandacht gebracht. Studenten zijn de wijk ingetrokken en hebben bij al deze adressen aangebeld om mensen te vragen deel te nemen aan de actie. Met 65% van de benaderde huishoudens is daadwerkelijk gesproken. Van de 157 huishoudens konden 31 huishoudens niet participeren om 'onvrijwillige redenen' zoals begeleid wonen (zelf niet mogen beslissen), middenin een verbouwing zitten, het Nederlands niet beheersen of ziekte en overlijden. Uiteindelijk heeft van de huishoudens die gesproken zijn en in principe in staat waren om deel te nemen, 19% (24 van de 126) zich aangemeld. Een positieve respons van 19% is weliswaar gunstig in een dergelijke wijk (helemaal gezien sommige huishoudens bleken uit te vallen omdat Buurkracht er actief was geweest), maar het feit dat van de 240 bestaande huishoudens slechts 126 deel mochten nemen, betekent een verlies van al bijna de helft van de huishoudens op voorhand. Speur de Energieslurper is vervolgens met een enthousiaste groep bewoners onder aanmoediging van de wethouder die energie in haar portefeuille had, succesvol uitgevoerd. Hierbij dient opgemerkt te worden dat organisaties die de monitoring van het energiegebruik in huizen (in eerste instantie Sensor City en vervolgens New Nexus) zouden verzorgen, afgevallen zijn, waardoor de resultaten van deze actie gebaseerd zijn op de data die vergaard zijn tijdens de werving, de voor- en de nameting. Deze data bestaan vooral uit het meten van bewustzijn, motivatie, kennis en het daadwerkelijk veranderde gedrag (welke apparaten vervangen zijn, niet meer of anders gebruikt worden, etc.).

Op basis van de resultaten van de eerste fase die halverwege 2017 afgesloten werd, is door de gemeente geconcludeerd dat er, conform oorspronkelijke plannen, weliswaar een koplopersbenadering ingezet zou kunnen worden, maar dat het project gericht moest worden op de sociaal en/of financieel zwakkere huishoudens. Dit betekende een forse koerswijziging in de aanpak. In de nieuwe aanpak zou het bijvoorbeeld voor mensen die begeleid wonen, wél mogelijk moeten zijn om deel te nemen. Er is een nieuwe aanpak ontwikkeld waarin aangesloten werd bij de motivatie van de doelgroep en waarin met een ketenpartner samengewerkt werd om de

beoogde doelgroep op een goede manier te bereiken. In de tweede fase hebben onderzoekers van de Hanzehogeschool concreet de volgende werkzaamheden verricht:

1. Een onderzoek is opgezet en uitgevoerd naar factoren waarmee de beoogde doelgroep geactiveerd kon worden om energie te besparen (afgerond);
2. Een onderzoek onder netwerkpartners is verricht naar de mogelijkheid om een ketenbenadering in de wijk toe te passen en manieren waarop de gemeente Assen procesregie kan voeren (onderzoek is afgerond, resultaten zijn deels toegepast maar niet gerapporteerd door weer een nieuwe koerswijziging);
3. Op basis van onderzoek onder de doelgroep is een energicoachingstraject specifiek voor de doelgroep ontwikkeld (afgerond);
4. Er is geëxperimenteerd met een op sociale netwerkanalyses gebaseerde wijze van contact leggen met de doelgroep, bijvoorbeeld door de Molukse gemeenschap te activeren, zichtbaar te zijn op plekken waar veel mensen uit de wijk komen en om bijdragen te leveren aan acties die mede door de bewoners zelf en/of door andere instanties georganiseerd werden (afgerond);
5. Geëxperimenteerd met een vereenvoudigde versie van Speur de Energieslurper.

Uit de resultaten bleek, onder andere, dat een ketenbenadering kansrijk is en dat het aanscherpen van de werving van deur tot deur, succesvol was (28% participeerde succesvol). Naast deur tot deur werving, zijn er verschillende straatacties uitgevoerd. Uit deze acties bleek dat ze weliswaar een relatief laag rendement hebben met betrekking tot deelname aan het project, maar dat veel mensen in één keer bereikt konden worden en dat dit gunstig is voor de zichtbaarheid van het project en het verkrijgen van vertrouwen in de organisatoren.

In een derde fase (tot het project eind 2018 gestopt is door nieuwe plannen van de gemeente in het kader van aardgasvrije wijken) zijn de volgende werkzaamheden verricht:

1. Een coachingstraject is ontwikkeld waar Speur de Energieslurper (vereenvoudigde versie) onderdeel van uitmaakt;
2. Verder onderzoek naar de mogelijkheden om een ketenbenadering in de wijk toe te passen is opgestart maar halverwege stopgezet;
3. Nieuwe tools voor de doelgroep zijn ontwikkeld (o.a. een spel dat in een energicoachingstraject gebruikt wordt) en een bijbehorend werkboek (afgerond);
4. Het nieuwe energicoachingstraject is uitgevoerd en geëvalueerd (na 25 deelnemende huishoudens is dit traject stopgezet). Er heeft uitgebreide monitoring van dit traject plaatsgevonden, maar de resultaten zijn nog niet verwerkt. Tevens waren er meer geïnteresseerde deelnemers, maar daar zijn geen afspraken meer mee gemaakt;
5. Bijstelling van de eerste resultaten van het coachingstraject is uitgevoerd, mede op basis van de ervaringen met een parallel uitgevoerd traject "MijnEnergieVoordeel" (i.s.m. Compostuum & Gasunie; afgerond), met als beoogd doel opschaling in meerdere gemeenten (conform projectplan).

Het gehele traject overziend, is vooral de verschuiving in de beoogde doelgroep opvallend: in de tweede uitvoeringsfase is de aandacht verschoven van 'de gehele wijk' (en dus bijvoorbeeld een koploperbenadering) naar 'mensen met een lage sociaal economische status'. De werkzaamheden in deze en de derde fase zijn hier dan ook op afgestemd. Waar in de tweede fase de nadruk lag op afstemming van mensen en materialen op deze doelgroep, is in de derde fase een volledig nieuwe, integrale aanpak ontwikkeld en getest en zijn de fundamenten gelegd om deze aanpak in een ketenbenadering toe te passen. Deze nieuwe aanpak is deels getest, totdat het project stopgezet werd.

Resultaten laten boven alles zien dat een wijk als De Lariks een complexe situatie betreft. Er is niet sprake van één doelgroep, één (soort) probleem en dus een duidelijke oplossing. Gezien de complexiteit is kort-cyclisch werken, en dan vooral met behulp van een ontwerpgerichte onderzoeksmethode, de aangewezen en gevolgde methode. Door deze methode toe te passen, kan iteratief geleerd worden wat betekenisvolle te onderscheiden doelgroepen zijn, welke problemen er leven en hoe in deze complexe situatie een verandertraject uitgevoerd kan worden. Tijdens het project zijn vele lessen geleerd, meerdere aanpakken en tools ontwikkeld en is er geëxperimenteerd met een netwerkbenadering en ketenregie. De resultaten van de werkzaamheden waren positief en zijn vervolgens gebruikt voor een gezamenlijke aanpak met verschillende gemeenten.

Gemeente Assen

Samen Besparen

**ENERGIE
VAN ASSEN**

In de wijk De Lariks zet de gemeente Assen de actie 'Speur de Energieslurper' van de Hanzehogeschool in. Met behulp van een energiegebruiksmeter meten de bewoners welke apparaten in huis veel energie verbruiken.

Doel:

- Inzicht krijgen in eigen energieverbruik
- Kennis verkrijgen over financieel besparen op energierekening
- Resultaten vergelijken met buurtbewoners
- Enthousiasme vergroten voor energiebesparing
- Bewoners stimuleren elkaar
- Bewoners geven elkaar tips voor energiebesparing

In samenwerking met: Hanzehogeschool Groningen.

ENERGIEVANASSEN.NL

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1. Inleiding	8
2. Uitgangspunten en overzicht werkzaamheden	10
2.1. Uitgangspunten van Samen Besparen.....	10
2.2. De Lariks.....	11
2.3. Overzicht van verrichte werkzaamheden.....	12
3. Fase I.....	16
3.1. Planning.....	16
3.2. Speur de Energieslurper	16
3.3. Uitvoering	17
3.4. Conclusies	18
4. Fase II.....	20
4.1. Kwalitatief onderzoek	20
4.2. Vereenvoudigde versie van Speur de Energieslurper	21
4.3. Acties	23
4.4. Onderzoek ketenregie.....	23
4.5. Conclusies	23
5. Fase III.....	25
5.1. Overzicht.....	25
5.2. Energiecoaching in De Lariks	26
5.3. SNA, ketenbenadering en belangenanalyse.....	29
5.4. Overig.....	29

1. Inleiding

Deze rapportage bevat een overzicht van de werkzaamheden die in de periode 2017-2019 (uitvoering in 2017 en 2018, waarna in 2019 de rapportage en gesprekken met belanghebbenden plaatsgevonden hebben) door onderzoekers en studenten van de Hanzehogeschool Groningen zijn uitgevoerd in het kader van het project Samen Besparen. Tevens worden de resultaten van de werkzaamheden op hoofdlijnen beschreven. Sommige werkzaamheden zijn tijdens het project vertaald in presentaties voor de stuurgroep, andere tot onderzoeksverslagen. Vanwege stopzetting van het project, zijn niet alle werkzaamheden gerapporteerd. Deze rapportage biedt desalniettemin inzicht in het verloop van het traject, de onderdelen ervan en de geboekte resultaten.

In Samen Besparen is getracht om in samenwerking met verschillende partijen een wijk te verduurzamen waarin sprake is van achterstandsproblematiek. Omdat de wijk een 'robuust GGW-gebied' betreft, wat inhoudt dat er aandacht besteed dient te worden aan de leefbaarheid, worden veranderingen in bijvoorbeeld het fysieke domein (bijvoorbeeld woningverbetering) gecombineerd met aandacht voor sociale aspecten. In Samen Besparen wordt concreet gestreefd naar energiebesparing (elektriciteit, gas en brandstof benodigd voor mobiliteit). In het eerste jaar is vooral aandacht besteed aan sociale aspecten en gedragsverandering waarmee 10% energiebesparing bereikt moest worden, waarna in de jaren erna aandacht besteed zou worden aan het verduurzamen van de woningen in de wijk. Om een gecombineerde aanpak (aandacht voor verduurzaming en de leefbaarheid in de wijk) te laten slagen, is samenwerking tussen kernpartners gewenst. Het project is dan ook uitgevoerd door de gemeente Assen, woningstichting Actium, EnTranCe/Centre of Expertise Energy en de Academie voor Sociale Studies van de Hanzehogeschool Groningen, de provincie Drenthe, en iRoutes, met ondersteuning van verschillende partijen die in de wijk actief zijn. Deze rapportage heeft betrekking op de werkzaamheden die de Hanzehogeschool Groningen gedurende 2017 en 2018 uitgevoerd heeft en de resultaten (op hoofdlijnen) die daarmee behaald zijn. Onderzoekers, docenten en studenten hebben zich vooral gericht op het bereiken van energiebesparing in de woning door gedragsverandering te bewerkstelligen en op het verbeteren van sociale aspecten/leefbaarheid in de wijk.

De voorliggende rapportage is chronologisch opgebouwd, wat betekent dat de drie uitvoeringsfasen die het project in deze jaren heeft gekend, stap voor stap bij langs worden gegaan. De reden hiervoor is dat tijdens het project per fase gerapporteerd is, bijvoorbeeld middels een verslag of een presentatie tijdens een vergadering van de stuurgroep. Deze stukken zijn in deze rapportage opgenomen. In een formele eindrapportage waarin aandacht geschonken zou kunnen worden aan alle onderdelen van het traject, zou naast een effectevaluatie, een procesevaluatie geschreven kunnen worden. Vooral op basis van een effectevaluatie hadden er conclusies getrokken kunnen worden met betrekking tot de vraag waarom je welke werkzaamheden uitvoert en welke resultaten ermee te verwachten vallen. Deze gegevens ontbreken in deze rapportage.

“Als je de televisie op stand-by laat staan,
maakt dat echt zoveel uit in een jaar?”

9

2. Uitgangspunten en overzicht werkzaamheden

Samen Besparen is het doel. Bewoners doen dat gezamenlijk en samen met partijen die kunnen ondersteunen. Het gezamenlijk streven naar verduurzaming is nodig, omdat de wijk problemen kent als energiearmoede en sociale problemen. Door samen de wijk te verduurzamen wordt tegelijkertijd aan de leefbaarheid en de toekomstbestendigheid van de wijk gewerkt.

2.1. Uitgangspunten van Samen Besparen

10

De doelen van Samen Besparen waren bij de start van het traject het bereiken van energiebesparing en het vergroten van de sociale cohesie in de wijk door in een eerste fase bewoners te laten participeren in een actie die gezamenlijk uitgevoerd kon worden. Na de eerste fase, waarin gedragsverandering centraal stond en gebouwd zou worden aan een community van enthousiaste bewoners (voorlopers) die het traject in volgende rondes verder zouden kunnen brengen, was het de bedoeling dat er een fase zou komen gericht op woningverbetering. Parallel aan deze fasen werd een traject gericht op mobiliteit gestart. De Hanzehogeschool Groningen had als taak het bewerkstelligen van gedragsverandering en het oprichten van een community. Er werd rekening gehouden met mogelijk tegenvallende deelname aan de actie, gezien de wijkkarakteristieken. In de eerste projectplannen staat dan ook dat er meerdere rondes van een actie uitgevoerd zouden worden en dat als de participatie onder de 30% bleef, de Hanzehogeschool verder onderzoek zou verrichten en methoden zou ontwikkelen om de participatie te vergroten (zie bijvoorbeeld de projectaanvraag IECA_2016).

Dankzij de inspanningen van de gemeente Assen is met het verkrijgen van een bijdrage van de Regio Groningen-Assen, gericht op Regionale en Innovatieve Projecten, een start gemaakt met het project. De projectdoelen bleven hetzelfde, met het verschil dat aandacht voor langdurige monitoring van het energiegebruik verviel door het afhaken van verschillende organisaties die de monitoring zouden verzorgen (New Nexus, Incas3, Sensor City). Alleen iRoutes bleef aan boord om het mobiliteitsvraagstuk op te pakken. Het streven naar 10% totale energiebesparing in het eerste jaar werd gehandhaafd.

Het uitgangspunt in het benaderen en activeren van bewoners om met energiebesparing te starten, is het model 'Van A naar Duurzaam'. Dit model heeft als doelen het bevorderen van zelfregie, empowerment en coöperatie in het streven naar een duurzame samenleving. In de energietransitie zijn vele stappen nodig. Om weerstand te voorkomen en, bij voorkeur, zoveel mogelijk medewerking te bewerkstelligen, en om te voorkomen dat mensen bij elke stap weer opnieuw overtuigd moeten worden van het belang ervan, heeft het model bewuste verandering als uitgangspunt. Dit betekent dat mensen de urgentie van de problemen dienen in te zien, ze op de hoogte moeten zijn van de oorzaken van de problemen en mogelijke oplossingen en dat ze zoveel mogelijk in de ontwikkeling van plannen en de uitvoering ervan betrokken worden.

Van A naar Duurzaam

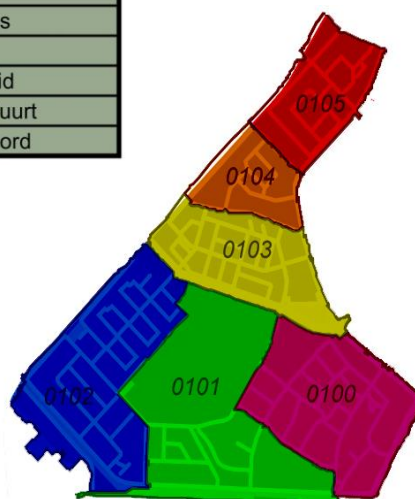

Zelfs als er sprake is van verminderde draagkracht, is het om eerdergenoemde problemen te voorkomen belangrijk om bewuste verandering als uitgangspunt te nemen. In het geval van verminderde draagkracht dient aandacht besteed te worden aan het vinden van de precieze balans tussen draaglast en draagkracht. Het vinden van die balans is dan ook een van de grootste uitdagingen in Samen Besparen, zoals in de volgende paragrafen zal worden toegelicht.

2.2. De Lariks

De wijk De Lariks is gebouwd in de jaren zestig van de vorige eeuw en bestaat uit een zestal buurten. De wijk bevat ruim 3.100 woningen, waarvan een deel in het bezit van particulieren is en een deel sociale huurwoningen betreft.

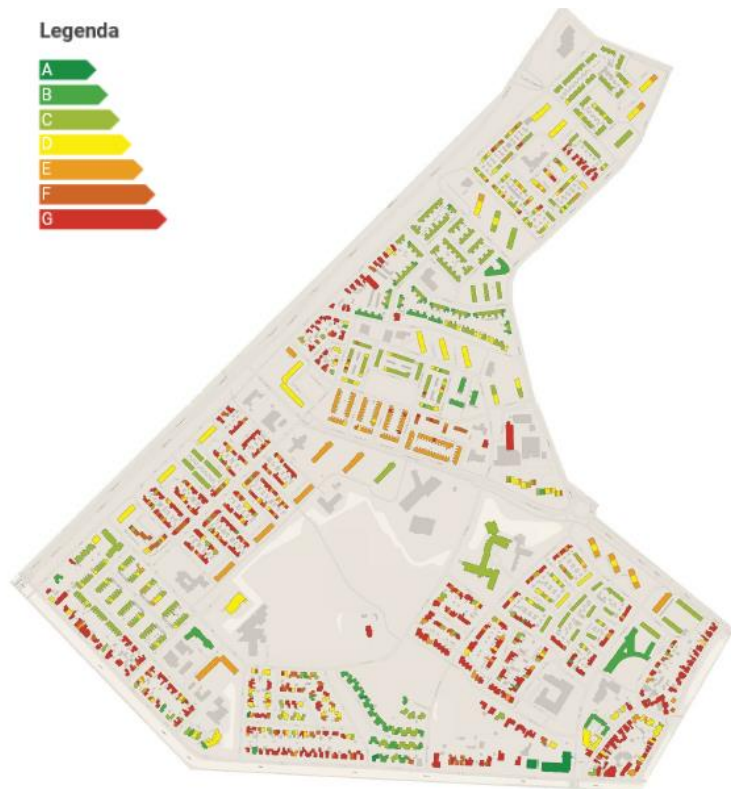
Lariks	Wijk 01	0100	Lariks Oost
		0101	Landgoed Lariks
		0102	Lariks West
		0103	Luchiesland Zuid
		0104	Zuid Molukse Buurt
		0105	Luchiesland Noord

In de wijk wonen ongeveer 5.600 bewoners. Uit Wijkanalyses blijkt dat bewoners zich over het algemeen niet betrokken voelen bij de wijk en de wijk als te groot ervaren. Bovendien geven bewoners van deze wijk aan, ten opzichte van bewoners van de andere wijken in Assen, minder tevreden te zijn met hun buurt.

Het gemiddelde inkomen in de wijk is met € 24.400 het laagst in Assen. De werkloosheid bedraagt bijna 20%. De helft van de bewoners leeft in een éénpersoonshuishouden.

Het gemiddelde energieverbruik is 2.400kWh (elektriciteit) en 1.650m³ (gas), wat gezien de relatief kleine woningen en de samenstelling van de huishoudens aan de hoge kant is. Een groot deel van de bewoners betaalt bovendien een onevenredig deel aan energiekosten en er is sprake van energiearmoede. Dit laatste treedt op wanneer een huishouden meer dan 10% van het gezamenlijk netto-inkomen uitgeeft aan energielasten. Een vermindering van het energiegebruik betekent voor de bewoners dan ook een gunstige ontwikkeling voor het huishoudboekje naast dat het bijdraagt aan het verminderen van de CO₂-emissie.

Bovenstaand een overzicht van de inschatting van de energielabels van de woningen in De Lariks (bron: energieatlas.nl). Geconcludeerd kan worden dat er bij een substantieel deel van de woningen ruimte is voor verbetering.

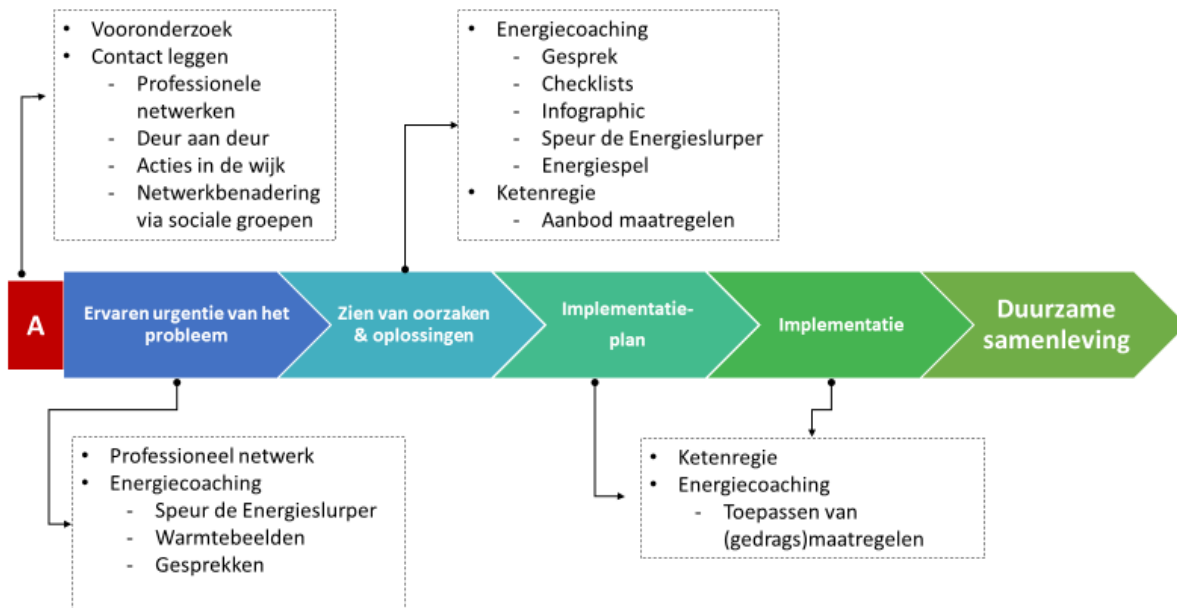
12

2.3. Overzicht van verrichte werkzaamheden

In De Lariks is sprake van een diverse doelgroep met daarin relatief grote groepen mensen die problemen ervaren (schulden, psychische problemen, sociale problemen, taalachterstanden, adaptatieproblemen, etc.). Dit betekent dat de draagkracht laag kan zijn en telkens gezocht moet worden naar mogelijkheden om een passende bijdrage aan energiebesparing te leveren. Een van de grootste uitdagingen in dit project is dan ook het vinden van de beste methoden om de subdoelgroepen (te onderscheiden op basis van de aard van de problemen in combinatie met draagkracht) bij belangrijke veranderingen in hun omgeving te betrekken. In de volgende figuur staat een overzicht van de werkzaamheden die medewerkers en studenten van de Hanzehogeschool in 2017-2018 in dit kader hebben verricht. Het betreft hier niet een chronologische weergave van de uitgevoerde werkzaamheden: niet alle subdoelgroepen bevinden zich in dezelfde fase en zijn daarom met verschillende methoden benaderd, waarbij we in het project niet begonnen zijn met de mensen die het 'minst ver' waren. Bovendien bleek het soms noodzakelijk om met het werken met een bepaalde subdoelgroep een fase in het model 'terug' te gaan.

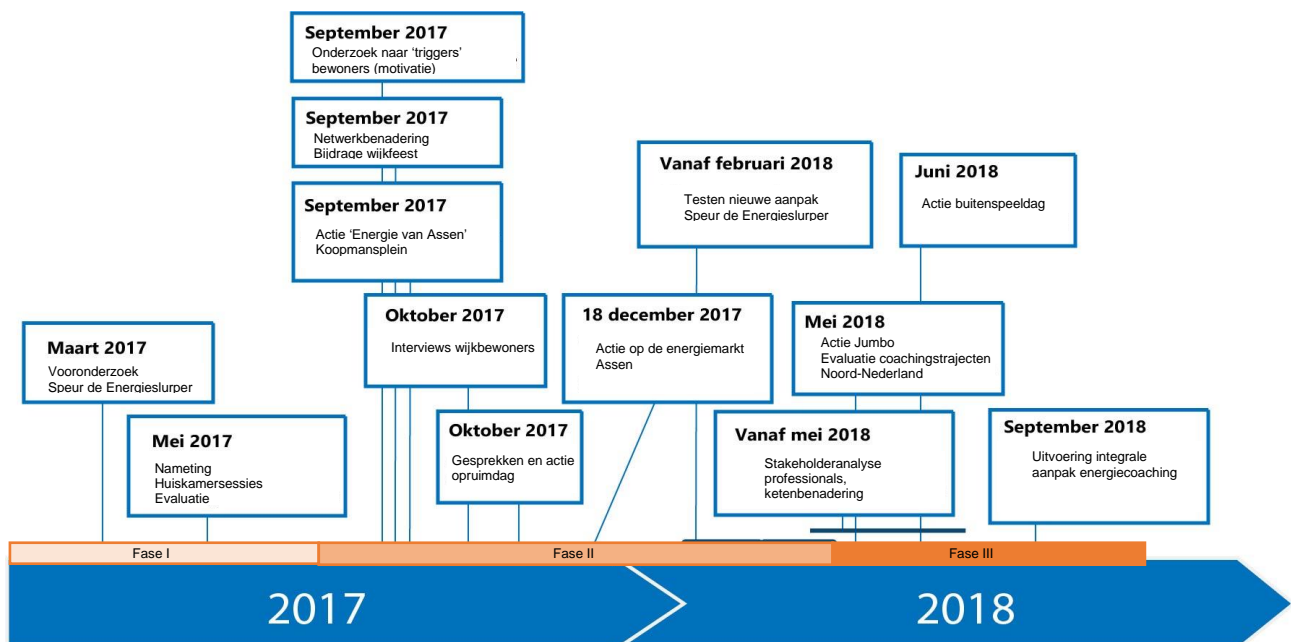
Van A naar Duurzaam

Samen Besparen

1

Chronologisch gezien zijn in 2017-2018 de volgende werkzaamheden verricht:

13

Zoals uit de figuur blijkt, hebben de werkzaamheden in drie fasen plaatsgevonden. In de eerste fase is 'plan A' uitgevoerd zoals geformuleerd in de beginfase van E-ntelligence/Samen Besparen. In de tweede fase is, conform de aanvragen, geëxperimenteerd met verbeterde en andere aanpakken. Opvallend is een verschuiving in de doelgroep: in de tweede fase is de aandacht verschoven van 'de gehele wijk' (en dus bijvoorbeeld een koploperbenadering) naar 'mensen met een lage sociaal economische status'. De werkzaamheden in fase 2 en fase 3 zijn hier dan ook op afgestemd. Waar in de tweede fase de nadruk lag op afstemming van mensen en materialen op deze doelgroep, is in de derde fase een volledig nieuwe, integrale aanpak ontwikkeld en getest en zijn de fundamentele gelegd om deze aanpak in een ketenbenadering toe te passen. Deze nieuwe aanpak is deels getest, totdat het project stopgezet werd.

In de ontwikkeling van een aanpak die aansluit bij de doelstelling van het project Samen Besparen, is een ontwerpgerichte onderzoeksbenadering toegepast. Dit betekent dat telkens kort-cyclisch gewerkt is (praktijkgericht onderzoek/evidence => ontwerpen => testen) en dus snel bijgestuurd kon worden waar dat nodig was. Deze werkwijze is vooral geschikt voor complexe problemen waarbij zowel de vraag en behoeften onduidelijk zijn, als de te volgen methode die tot succes kan leiden. Op twee momenten zijn de werkzaamheden langs de meetlat van nationaal en internationaal onderzoek gelegd, om zodoende van de laatste inzichten van vergelijkbare projecten te kunnen profiteren. Bij de start is uitgebreid naar de internationale literatuur gekeken en in aanloop naar fase 3 is aangesloten bij nationale expertgroepen op het gebied van de energietransitie bij 'mensen met een smalle beurs'. Hierbij konden we profiteren van drie aanpakken die in Nederland als voorlopers beschouwd worden, waarbij we één van de drie zelf ontwikkeld en ook toegepast hebben in De Lariks. In fase 3 hebben we op basis van onze eigen bevindingen in De Lariks en met input van de overige projecten, een verbeteringslag kunnen maken en de vernieuwde aanpak kunnen testen. Overige gemeenten in Noord-Nederland (DAL-gemeenten, Leeuwarden en Emmen) zijn op dat moment enthousiast geraakt over deze aanpak en op het moment dat Samen Besparen stopte, is in samenwerking met deze gemeenten en de provincies een plan gemaakt om de aanpak met wat kleine aanpassingen gebaseerd op onze bevindingen in De Lariks, te testen in verschillende gemeenten.

In de volgende hoofdstukken worden de werkzaamheden toegelicht die in de drie fasen uitgevoerd zijn. Kort wordt ingegaan op de bevindingen en de lessen die daaruit getrokken kunnen worden.

“Er werd mij ooit eens verteld dat als je een stekker in het stopcontact doet en je doet er verder niks mee, dan verbruikt dat ook energie.”

3. Fase I

De eerste uitvoeringsfase van Samen Besparen heeft plaatsgevonden van maart 2017 tot en met juni 2017. In deze eerste fase stonden twee activiteiten centraal: het opstellen van een voormeting en het in de wijk testen van een aanpak om een actieve community gericht op energiebesparing op te richten.

3.1. Planning

Het plan voor deze fase, zoals besproken in de stuurgroep, zag er als volgt uit:

16

3.2. Speur de Energieslurper

In deze fase stond het aanbieden van de actie Speur de Energieslurper centraal. Het doel van deze actie is om mensen in de wijk op een laagdrempelige wijze met energie in aanraking te laten komen en hen te helpen met de eerste stappen richting energiebesparing. Tevens was het doel om met de groep mensen die bereikt werd, een koplopersbenadering (community) te starten. Het streven was ambitieus: net als in 'reguliere' wijken werd er gestreefd naar 30% deelname. In de oorspronkelijke documenten en de projectdocumenten over de Regio Groningen-Assen valt dan ook te lezen dat het de verwachting was dat er meerdere rondes georganiseerd zouden worden om de aanpak steeds meer op maat te kunnen aanbieden. Bovendien werd de mogelijkheid opgehouden dat we tijdens het traject van koers zouden moeten veranderen om de doelgroep(en) beter te bereiken en in de plannen voor de wijk mee te krijgen.

Speur de Energieslurper houdt in dat bewoners de mogelijkheid krijgen om gratis een koffer met vier energieverbruiksmeters te lenen. Bewoners kunnen vervolgens het elektriciteitsgebruik van verschillende apparaten meten en krijgen hiermee inzicht in de hoeveelheid energie die apparaten gebruiken. Ook worden bewoners aangemoedigd om sliepverbruik en eventueel lekstroom te meten. Op basis van deze eigen

bevindingen kunnen bewoners bepalen of ze apparaten op een andere wijze, minder of wellicht, indien mogelijk, willen vervangen. Nadat een bewoner zelf gemeten heeft, geeft hij of zij de koffer door aan de burens die vervolgens in hun woning gaan meten. In de koffer zit een format waarmee bewoners op een eenvoudige wijze het energiegebruik van hun eigen apparaten kunnen vergelijken met het energiegebruik van vergelijkbare apparaten van de burens. Door deze vergelijking komen deelnemers erachter of het energiegebruik van hun apparaten 'normaal' is en wat bijvoorbeeld het verschil is tussen een apparaat met het label A+ en A+++.

Tijdens een deelnemersbijeenkomst die we nadien organiseren, bespreken we alle resultaten met de bewoners. Eveneens wordt aandacht besteed aan mogelijke vervolgstappen die bewoners willen zetten en aan mogelijkheden die zij zien om het energiegebruik in hun buurt te verminderen.

Met Speur de Energieslurper verwachten we dat het energiegebruik prominenter op de agenda van deelnemende huishoudens komt te staan (het waargenomen belang van het thema energie en de energietransitie neemt toe), kennis op het gebied van het energiegebruik in de woning sterk toeneemt en dat dit vervolgens leidt tot waargenomen handelingsperspectieven en het daadwerkelijk zetten van eerste stappen in het verminderen van het gebruik en het verduurzamen van het resterende energiegebruik. Hiermee richt de actie zich op de eerste stappen die nodig zijn richting een duurzamere wijk en samenleving: het enthousiasmeren en activeren van mensen om een bijdrage te leveren aan de energietransitie.

3.3. Uitvoering

Begin 2017 heeft de Hanzehogeschool 278 adressen van de gemeente ontvangen. Hiervan bleken 17 adressen garages te betreffen en 21 woningen leeg te staan of onbewoonbaar verklaard te zijn. Dit betekent dat er onder 240 huishoudens geworven is. Studenten zijn de wijk ingetrokken en hebben bij al deze adressen aangebeld om mensen te vragen deel te nemen aan de actie. Indien niet opengedaan werd, lieten ze een briefje achter waarop stond dat ze langs geweest waren en wanneer ze voor een tweede keer langs zouden komen. Bij twee keer niet thuis, lieten ze wederom een briefje achter met de vraag of de bewoner(s) mee wilde(n) doen. Er was een online registratieprocedure ontwikkeld, zodat bewoners zich eventueel op een later moment zouden kunnen aanmelden.

Met 65% van de benaderde huishoudens is gesproken. Van deze 157 huishoudens konden 31 huishoudens 'onvrijwillig' niet meedoen, bijvoorbeeld omdat er sprake was van begeleid wonen (zelf niet mogen beslissen), men in een verbouwing zat, de taal niet beheerst werd of dat er sprake was van ernstige ziekte of overlijden (zie tabel 3.3.1).

Tabel 3.3.1 Redenen van onvrijwillige negatieve respons

Reden	Aantal
Hoofdbewoner mocht of kon niet beslissen (begeleid wonen, overleden, afwezig)	14
Verbouwing of verhuizing	7
Hoofdbewoner was ziek of had een gebrek waardoor deelname niet mogelijk was (bv. nauwelijks iets kunnen zien) of de partner was overleden of ernstig ziek	5
Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal	4
Reeds deelgenomen	1
Totaal	31

In onderstaande tabel staan de opgegeven redenen van huishoudens die in principe wel mee konden doen, maar dat niet wilden.

Tabel 3.3.2 Redenen van vrijwillige negatieve respons

Reden	Aantal (van 126)	Opmerking
Geen interesse	43 (34%)	Conform verwachting
Weten het al/zijn veel met duurzaamheid bezig	42 (33%)	Veel te hoog, was een Buurkrachtbuurt
Willen misschien in de toekomst deelnemen (twijfelen)	8 (6%)	'Laatbloeiërs', conform verwachting
Vinden zichzelf te oud	4 (3%)	Conform verwachting
Wil niet samen met de burens	1 (<1%)	Idem
Overig (te druk, alleenstaand, geen vertrouwen)	9 (7%)	Idem

Uiteindelijk hebben 24 huishoudens meegedaan met de actie, waarvan 5 huishoudens zich (alsnog) digitaal aangemeld hebben. Een positieve respons van 19% is weliswaar prima in een dergelijke wijk (helemaal gezien een grote groep uitgevallen was omdat ze aan Buurkracht meegedaan hadden), maar het feit dat van de 240 bestaande huishoudens slechts 126 deel mochten nemen, betekent een verlies van bijna de helft van de huishoudens op voorhand.

Speur de Energieslurper is vervolgens met een enthousiaste groep bewoners onder aanmoediging van de wethouder die energie in haar portefeuille had, succesvol uitgevoerd. In plaats van één slotbijeenkomst is er gekozen voor 3 huiskamersessies, zodat uitgebreider met de bewoners gesproken kon worden. Tijdens deze huiskamersessies zijn de bewoners gevraagd hoe zij zelf verder wilden gaan en is er met bewoners van gedachten gewisseld over hoe we de buurt zouden kunnen activeren. De resultaten van de actie waren conform verwachting: door de gegevens van een voormeting en een nameting te vergelijken, bleek dat bewoners na de actie meer bewustzijn en kennis van hun energiegebruik hadden en bleek dat ze daadwerkelijk eerste stapjes richting energiebesparing hadden gezet. Bovendien bleek dat vrijwel iedereen verder wilde gaan met energiebesparing.

18

Met betrekking tot de metingen dient opgemerkt te worden dat organisaties die de monitoring van het energiegebruik in huizen zouden verzorgen (in eerste instantie Sensor City en later in het project New Nexus, Incas3 en Cedel), gedurende het traject afgefallen zijn. Hierdoor valt de exacte energiebesparing niet te bepalen. De resultaten van de actie zijn gebaseerd op de data die vergaard zijn tijdens de werving, de voor- en nameting en de huiskamersessies en bestaan vooral uit metingen van bewustzijn, motivatie, kennis en daadwerkelijk veranderde gedrag (welke apparaten zijn vervangen, worden niet meer of anders gebruikt, etc.).

3.4. Conclusies

Hoewel de actie in de wijk conform verwachting liep, bleek tijdens de uitvoering dat, zoals aangegeven, een deel van de aangeleverde adressen uit de Buurkrachtbuurt kwamen. Hoewel aan het begin van het project gesteld was dat deze adressen niet benaderd moesten worden (de Hanzehogeschool werkt samen met Buurkracht en had bovendien de initiatiefnemers in een ander project van de provincie al gesproken over de activiteiten van deze Buurkrachtbuurt), is dat in de aanlevering en vervolgens in de uitvoering niet goed gegaan. Conform eerder onderzoek van de Hanzehogeschool zijn bestaande Buurkrachtbuurten beter te bereiken met andere methoden, aangezien zij andere behoeften hebben (zie bijvoorbeeld Germes & Wiekens, 2017). Als voor deze adressen gecorrigeerd werd, kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een goede respons en dat de resultaten conform verwachting zijn. Dit betekent dat de mogelijkheid bestond om het project voort te zetten en in verschillende rondes, in samenwerking met koplopers, tot een hogere deelname te komen. Toch is door de stuurgroep gekozen voor een koerswijziging gericht op de grote groep mensen die 'onvrijwillig' niet deel kon nemen. Deze groep heeft een andere aanpak nodig en juist deze groep, zo werd in de stuurgroep gesteld, kan energiebesparing het best gebruiken.

“Dan besef je steeds meer hoe belangrijk het is... Ik heb ook op een gegeven moment geëxperimenteerd met koken op kaarsen en ik wist niet dat het zo heet kon worden. Je moet wel geduld hebben, maar het kan wel.”

“Ik moet het met 40 euro doen, weet je, en dat is heel erg krap. Ik heb niet zoveel nodig, maar dat is heel weinig”.

“Toen werd ik opgebeld van: “Nou mevrouw, als u binnen 24 uur niet die rekening betaalt dan wordt u afgesloten.” Nou, dan heb je paniek in huis hè.”

“Ik snap niet wat dat energie besparen nu te maken heeft met het milieu. Dat snap ik niet.”

“Besparing? Gewoon, boerenverstand. Nee, ik heb nog nooit gegoogled of wat dan ook. Nog nooit... iedere idioot weet toch dat je niet de verwarming op 20 gaat zetten en je ramen open gaat doen? Dat snap je toch?”

“Ik heb er zeker wel belangstelling voor, juist omdat ik het zo moeilijk vind, weet je. Met mijn opleiding ben ik er ook achter gekomen dat ik geen snelle leerder ben. Ik heb daar wel meer geduld bij nodig.”

4. Fase II

In de tweede uitvoeringsfase van Samen Besparen stonden meerdere werkzaamheden centraal: er is een uitgebreid kwalitatief onderzoek verricht naar de motivatie, kennis, barrières, mogelijke triggers en mogelijke bijdragen van de doelgroep 'lage sociaal economische status met aanvullende problemen', er is op basis van het onderzoek een sterk vereenvoudigde methode van Speur de Energieslurper ontwikkeld, er zijn acties uitgevoerd om Samen Besparen in de buurt onder de aandacht te brengen, de vereenvoudigde aanpak is getest en er is een start gemaakt met een stakeholderanalyse om via professionele netwerken bepaalde doelgroepen in de wijk bij Samen Besparen te betrekken. Het tijdsplan in deze periode zag er als volgt uit:

Tijdsplan sep 2017- mei 2018

Activiteiten fase 2

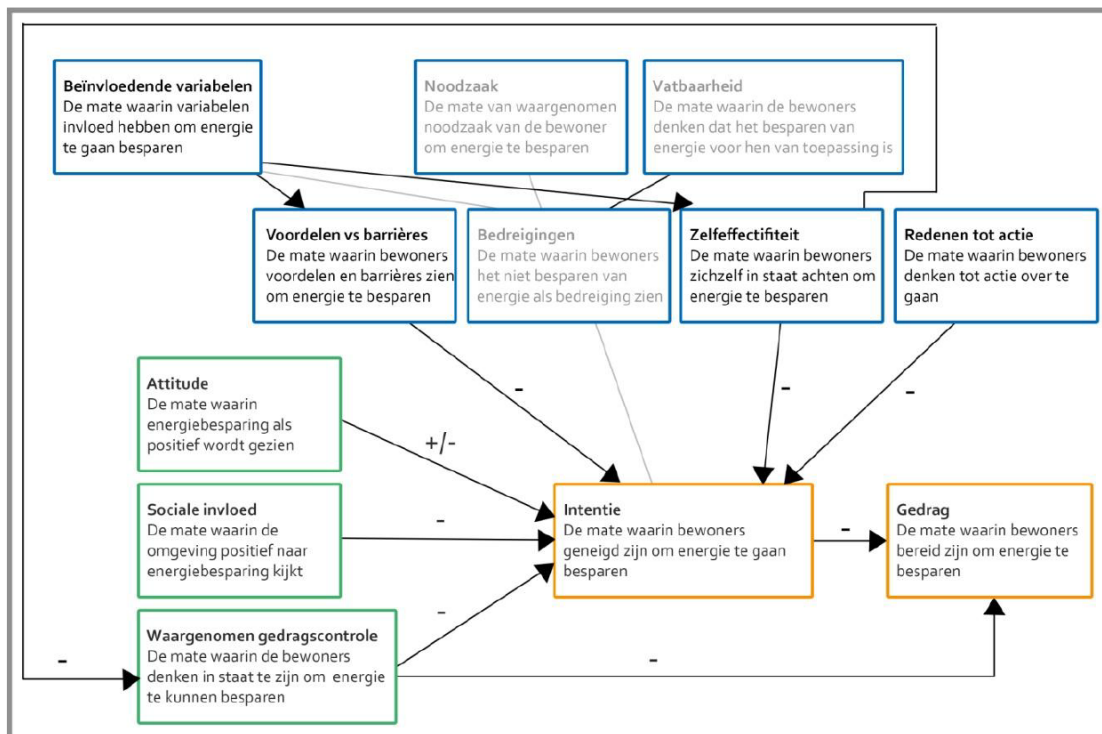
- Sep 2017 Onderzoek naar motivatie
- Sep 2017 Aanwezig op wijkfeest
- Sep 2017 Actie Energie van Assen Koopmansplein
- Okt 2017 Aanwezig op opruimdag
- Najaar 2017 Meegedaan aan de Energiemarkt gemeente Assen
- Feb 2018 Nieuwe opzet ingevoerd voor aanpak Speur de Energieslurper met studenten en medewerkers
- Mei 2018 Jumbo ijsjes-actie (toevalsbenadering)
- Mei 2018 Stakeholderanalyse
- Mei 2018 Opzet ketenregie Speeltuin – in gesprek, kijken naar triggers
- Doorlopend: Gesprekken met mensen uit netwerk en op straat

share your talent. move the world.

20

4.1. Kwalitatief onderzoek

In samenwerking met wijkopbouwwerk zijn huishoudens geselecteerd om deel te nemen aan interviews. De huishoudens zijn geselecteerd op basis van de verwachting van wijkopbouwwerk dat daarmee een representatief beeld van de doelgroep zou ontstaan. Een van de ervaren interviewers van het lectoraat is samen met een buurtwerker naar deze huishoudens gegaan en heeft de kwalitatieve interviews uitgevoerd. Het volgende theoretische model uit de sociale wetenschappen diende hierbij als uitgangspunt:

Bron: Rots, H. (2019). Samen Besparen: Motivatieonderzoek. i.o. van het lectoraat CBSS.

In de figuur staan eveneens de uitkomsten van de interviews. Uit het onderzoek bleek dat mensen positief staan ten opzichte van energiebesparing, maar dat enkele belangrijke barrières wel eerst beslecht moeten worden. De positieve houding komt voort uit de motivatie om er geld mee te kunnen besparen (“Minder uitgeven, meer eten”, zoals een deelnemer het zei) en/of om het milieu te sparen. Belangrijke barrières zijn, onder andere, weinig of foutieve kennis, weinig zelfvertrouwen en mede daardoor een lage waargenomen gedragscontrole, wantrouwen, andere prioriteiten en een risico tot overbelasting. Aandachtspunten zijn in sommige gevallen laag-geletterdheid en moeite om nieuwe dingen te leren.

21

Op basis van dit onderzoek is een sterk vereenvoudigde versie van Speur de Energieslurper ontwikkeld die vervolgens getest is onder de doelgroep. Tevens heeft dit onderzoek als basis gediend voor het coachingstraject dat in de zomer van 2018 ontwikkeld is (zie fase 3). Op basis van het onderzoek is eveneens een nieuwe benadering van bewoners ontwikkeld, gebaseerd op een vereenvoudigd AIDA-marketing model (zie bijvoorbeeld Wiekens, 2012). Toegepast op Samen besparen betekent het vooral dat er met methoden geëxperimenteerd is om de zichtbaarheid te vergroten, bijvoorbeeld door acties in de wijk te organiseren en bewoners actief aan te spreken.

4.2. Vereenvoudigde versie van Speur de Energieslurper

Nadat de actie geschikter gemaakt was voor de beoogde doelgroep, is wederom een wijkbenadering toegepast waarbij studenten ingezet werden van sociale studies (deze studenten worden opgeleid om, onder andere, te werken met de beoogde doelgroep). Studenten ontvingen een uitgebreide training en gingen vervolgens langs de deuren om mensen te spreken en te vragen mee te doen aan (de vereenvoudigde versie van) Speur de Energieslurper.

Aanpak

Benadering in stappen

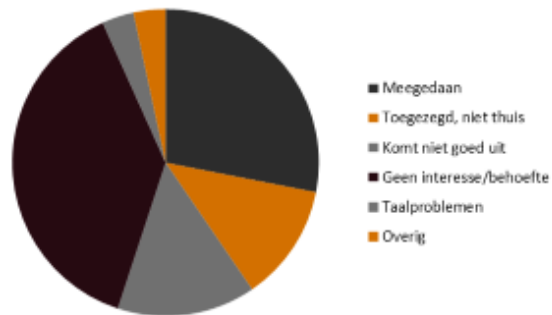

- **Aandacht:** wijkbenadering, eerste contact, hoe kom je in gesprek, inzet medewerkers die in de wijk actief zijn en blijven
- **Interesse:** hoe zorg je ervoor dat mensen willen meedoen met energiebesparing?
- **Actie:** hoe zorg je ervoor dat mensen met een lage SES daadwerkelijk aan de slag gaan met energiebesparing?

share your talent. move the world.

Voor de wijkaanpak zijn 367 huishoudens benaderd, waarvan we 89 huishoudens gesproken hebben. Hiervan heeft **28%** meegedaan aan Speur de Energieslurper, waarmee aan de oorspronkelijke ambitieuze doelstelling werd voldaan. Bovendien blijkt uit de gegevens dat de kans aanwezig was dat 27% van de benaderden op een later moment mee zou gaan doen (zie onderstaande figuur).

Totaal gesproken	89	100%
Meegedaan	25	28%
Toegezegd, maar niet thuis	11	12%
Komt niet goed uit	13	15%
Geen interesse/behoefte	34	38%
Taalproblemen	3	3%
Overig	3	3%

Tijdens het uitvoeren van dit traject zijn er uiteraard weer lessen geleerd, waaronder de tijdstippen waarop het best geworven kan worden, welke sleutelfiguren in de wijk het best kunnen ondersteunen en, heel belangrijk, dat er geen gelijktijdige andere energie-acties uitgevoerd dienen te worden. Bij gelijktijdige andere acties met andere afzenders treedt verwarring en desinteresse op. Wat betreft het uitvoeren van Speur de Energieslurper dient opgemerkt te worden dat studenten in deze aangepaste versie zelf de stekkers in eerste instantie installeren en twee keer bij bewoners langsgaan, onder andere met ontwikkelde checklists en tips.

4.3. Acties

In samenwerking met consortiumpartners zijn verschillende acties uitgevoerd om Samen Besparen op een positieve manier bij bewoners van De Lariks onder de aandacht te brengen en mensen te werven om met het traject mee te gaan doen. Deze acties werden eveneens gebruikt om gesprekken met bewoners aan te gaan en ze te betrekken bij het onderwerp energie en te bevragen wat ze zouden willen en kunnen. De acties die georganiseerd zijn, betreffen, onder andere, een bijdrage aan de opruimdag, Energie van Assen, het wijkfeest en de energiemarkt Assen. Een sterk punt van deze werkzaamheden is dat een grote groep in korte tijd bereikt kan worden, vooral wanneer er aandachtstrekkingen zijn zoals ijsjes.

Een voorbeeld van de resultaten van een actie betreft de 'ijsjesactie' bij de Jumbo in mei 2018. Tijdens deze actie zijn 325 mensen gesproken. Ongeveer een derde kwam uit de wijk De Lariks en 8% deed direct mee aan Speur de Energieslurper.

Kanttekeningen zijn dat dergelijke acties een beperkt rendement op korte termijn hebben en mensen ad hoc moeten beslissen. Er is daarom geconstateerd dat het mooie, aanvullende, maar niet vervangende activiteiten zijn, waarmee de naamsbekendheid op een positieve wijze vergroot kan worden.

4.4. Onderzoek ketenregie

In mei hebben onderzoekers een sociale netwerkanalyse op ondersteunende partijen in de wijk uitgevoerd en is een stakeholder- en belangenonderzoek gestart naar de mogelijkheden om verschillende instanties die bij de kwetsbare doelgroep betrokken zijn, te activeren om energiebesparing in hun aanpak mee te nemen. Voor de zomervakantie zijn 8 instanties gesproken, waarvan 6 positief reageerden en wilden participeren, 1 instantie minder relevant bleek te zijn en 1 instantie graag eerst vervolggesprekken zou willen voeren. Met één van de instanties is voor de zomervakantie nog een test gedaan, waarbij op een bewonersavond aandacht besteed werd aan energie. De meerderheid van de aanwezige huishoudens heeft zich die avond ingeschreven voor Speur de Energieslurper. Deze aanpak blijkt dus veelbelovend te zijn.

4.5. Conclusies

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden is tijdens een stuurgroep vergadering op 5 juni 2018 geconcludeerd dat meerdere aanpakken kansrijk zijn. Gekozen werd om in te zetten op energiecoaches met de vereenvoudigde versie van Speur de Energieslurper en aanvullende methoden als basis. Ketenregie leek kansrijk te zijn, dus dat onderzoek en enkele pilots zouden na de vakantie voortgezet worden en ook zouden medewerkers in de wijk actief zichtbaar blijven, bijvoorbeeld door bij evenementen en acties aan te sluiten en eraan bij te dragen.

“De deelnemster herinnerde zich terwijl ik de nameting afnam ineens dat ze de verwarming van de schuur altijd vol open had staan, terwijl de deur daar de hele dag open staat voor de honden. Ze rende spontaan naar de schuur om de verwarming uit te draaien!”

24

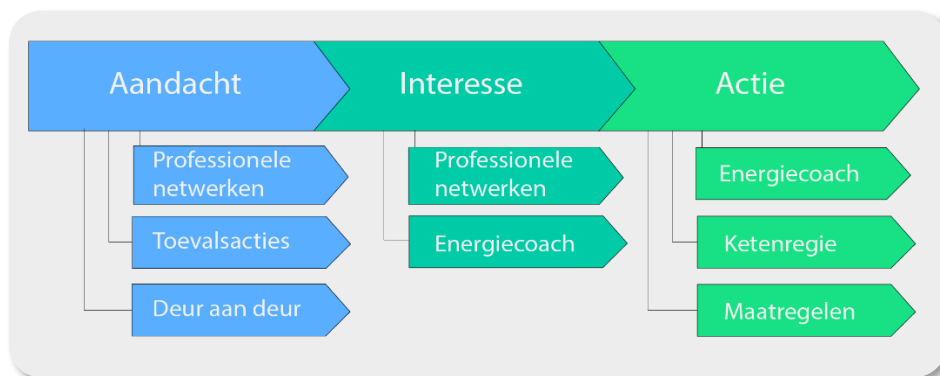
5. Fase III

De derde uitvoeringsfase is in de zomer van 2018 begonnen. In oktober/november is het project stopgezet, waarna we lopende verplichtingen nagekomen zijn en verdere werkzaamheden gestaakt hebben.

5.1. Overzicht

De werkzaamheden die tijdens de stuurgroep vergadering van 5 juni 2018 besproken waren (zie onderstaand figuur en het vorige hoofdstuk), zijn in een planning gegoten en in de zomer is de uitvoering ervan gestart.

Figuur 3.1. Tijdens de stuurgroep van juni 2018 voorgestelde werkzaamheden

25

Om de ontwerpgerichte aanpak voort te zetten en activiteiten snel te kunnen testen op effectiviteit, zijn onderzoeksvragen geformuleerd die passen bij de voorgestelde werkzaamheden:

Hoofd onderzoeksvraag:

Hoe kan een probleemwijk i.s.m. alle instanties waarmee bewoners contact hebben, verduurzaamd worden?

Sub onderzoeksvragen:

Eerste contact met bewoners

1. Hoe kunnen bewoners van de Lariks bereikt worden?
2. Hoe kan het professionele netwerk effectief worden ingezet om de doelgroep te bereiken?
3. Hoe kan het professionele netwerk bijdragen om doelgroep enthousiast te maken voor het besparen van energie?

Ketenregie

4. Welke stakeholders zijn actief in de Lariks en wat zijn hun belangen?
5. Hoe hebben de stakeholders invloed op het energiegebruik van de bewoners? (bijvoorbeeld in armoederegelingen)
6. In hoeverre zijn stakeholders bereid zich in te zetten om de energielasten van de bewoners van de Lariks lager te krijgen?
7. In hoeverre spelen technische, juridische en economische aspecten een belemmerende rol in de uitvoering om de energiekosten van de bewoners van de Lariks naar beneden te krijgen?
8. In hoeverre zijn stakeholders bereid zich te verbinden om de energielasten van de bewoners van de Lariks lager te krijgen? Welke rol neemt elke stakeholder op zich?
9. In hoeverre spelen de gevonden technische, juridische en economische aspecten een belemmerende rol in de uitvoering om de energiekosten van de bewoners van de Lariks naar beneden te krijgen?
10. In hoeverre zijn er factoren die de start van het ketentraject belemmeren?
11. In hoeverre spelen onduidelijkheden een belemmering in de verwezenlijking van het ketentraject?
12. In hoeverre speelt financiering een belemmering om het ketentraject te verwezenlijking?
13. Zijn er factoren in de uitvoer waarin geacteerd moet worden op regieniveau?

Energiecoach

14. Wat hebben de bewoners van de Lariks nodig om bezig te gaan met energiebesparing?
15. Hoe zijn bewoners te motiveren om aan de slag te gaan met energiebesparing?

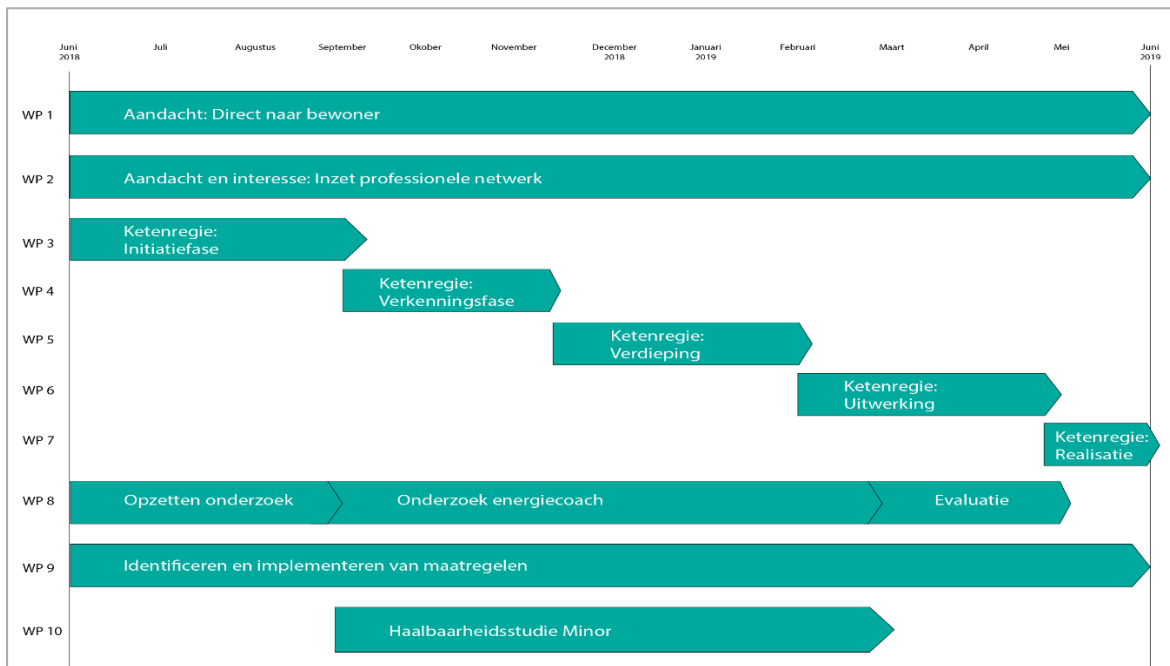
Maatregelen

16. Welke maatregelen kunnen ingezet worden zodat bewoners kunnen besparen?
17. Wat is er voor nodig om de maatregelen te realiseren?
18. Welke partners moeten betrokken worden om de maatregelen te realiseren?
19. Hoe kan de een EMS op een effectieve manier ingezet worden om bewustzijn te vergroten van de bewoners van de Lariks?

Minor Energiecoaching

20. In hoeverre is het haalbaar om een minor te ontwikkelen voor de opleiding tot energiecoach?

De volgende planning is hierbij aangehouden:

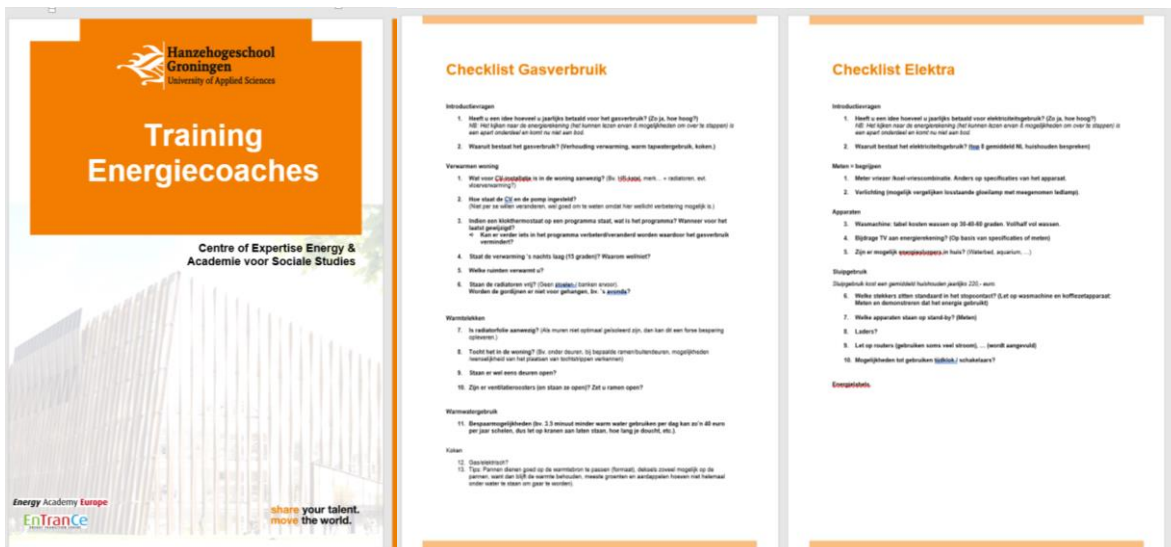

5.2. Energicoaching in De Larijs

26

In de zomer is een aantal producten ontwikkeld voor het energicoachingstraject. Er is een draaiboek voor coaches geschreven en een werkboek voor de coachingsgesprekken met bewoners ontwikkeld. Hiervoor zijn expertgroepen uit het land geraadpleegd, evenals de door de groepen bestempelde ‘meest kansrijke’ coachingstrajecten. Dit betrof concreet de projecten ‘Energietransitie voor Brabanders met een smalle beurs’ van de provincie Noord-Brabant en Het Ipon, ‘MijnEnergievoordeel’ (waarin de Hanzehogeschool participeert) en een energicoachingstraject van het Amsterdams Steunpunt Wonen en De Key.

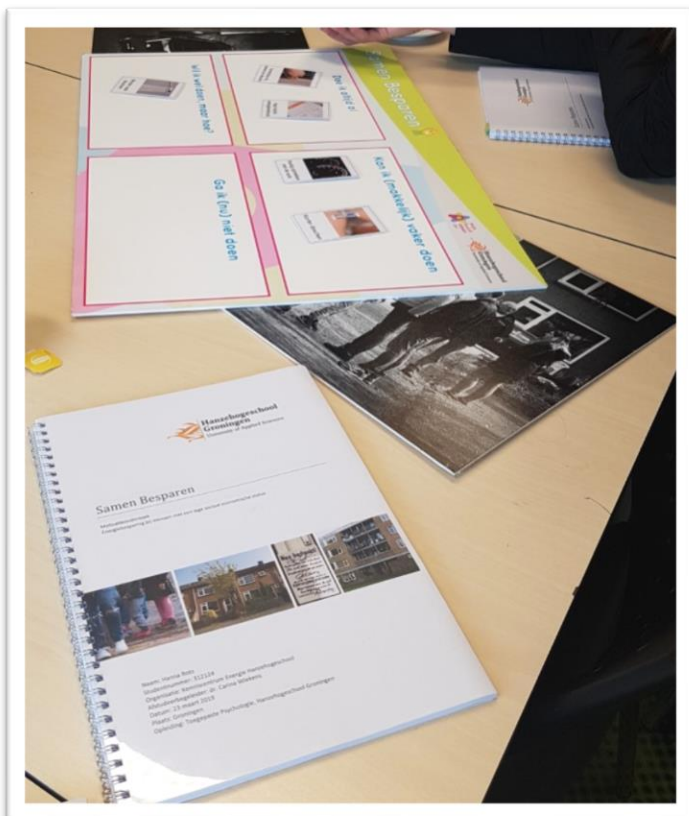
Figuur 5.2.1 Er is een training voor energicoaches ontwikkeld met daarin o.a. diverse checklists

Figuur 5.2.2 Er is een draaiboek ontwikkeld met een aanpak voor mensen met een lage SES en aanvullende problemen

Voor het coachingstraject is bovendien een energiespel (bordspel) ontwikkeld, zodat met bewoners op een laagdrempelige wijze over energie in gesprek gegaan kan worden.

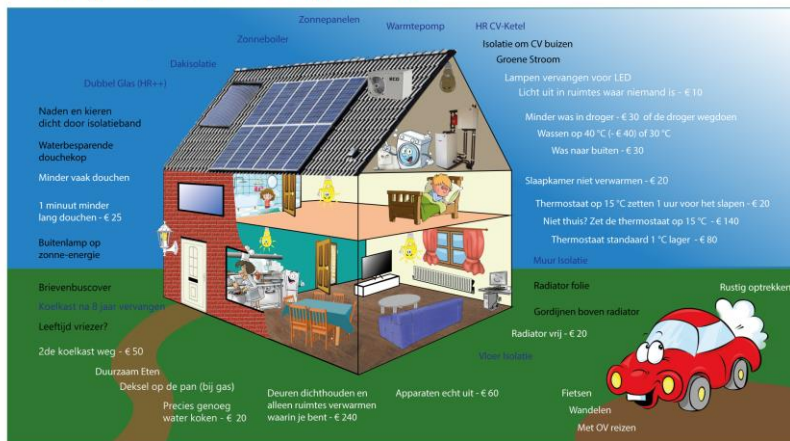

Hiernaast is ondersteunend beeldmateriaal ontwikkeld, bijvoorbeeld voor energiecoaches in opleiding. Gezegd dient overigens te worden dat er uitgegaan wordt van het opleiden van sociale professionals (vanwege hun expertise met de doelgroep) tot energiecoach. Er is gezien de complexiteit expliciet níet gekozen voor een aanpak 'met mensen uit de kaartenbak'.

Een voorbeeld van ondersteunend grafisch materiaal is onderstaande weergave van de mogelijkheden die er zijn om het energiegebruik in een woning te verminderen en te verduurzamen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen mensen in koop- versus mensen in huurwoningen en mensen met een smalle beurs en mensen die investeringsruimte hebben. Ook wordt aandacht besteed aan mobiliteit.

Energiebesparen doe je zo!

Hoe kun je besparen met een laag inkomen?

28

Doelstellingen:

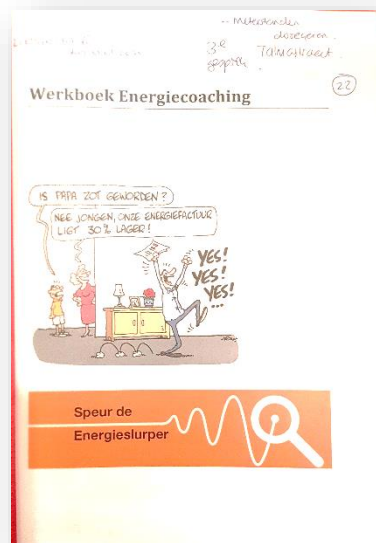
Voor mensen met een lage SES en aanvullende problemen, werd materiaal ontwikkeld dat achtergelaten kon worden en, daarmee, zichtbaar bleef.

	U bent al goed bezig met:	Punten waar u nog mee kan besparen zijn:
	1.	1.
	2.	2.
	3.	3.
Uw (bv koelkast) kost €,-		

En er is wervingsmateriaal ontwikkeld, bijvoorbeeld onderstaande flyer.

Na de zomervakantie zijn **25 coachingstrajecten** uitgevoerd en uitvoerig gemonitord. De werkboeken zijn samen met de bewoners ingevuld en de resultaten vastgelegd. Hieronder een voorbeeld van een op basis van drie gesprekken ingevuld werkboek.

Vanwege de stopzetting van het traject wegens het starten van een nieuw project in dezelfde wijk in het kader van aardgasvrije wijken, zijn de resultaten van de effectiviteit van de trajecten nog niet geanalyseerd en vastgelegd.

5.3. SNA, ketenbenadering en belangenanalyse

Naast de uitvoering van voorgaande werkzaamheden, zijn meerdere partijen gesproken. Deze werkzaamheden zijn gestaakt en de resultaten zijn nog niet gerapporteerd.

5.4. Overig

Vanwege recente successen behaald bij een lastige doelgroep, hebben gesprekken met verschillende partijen plaatsgevonden om de ontwikkelde aanpak grootschaliger, in meerdere gemeenten, te kunnen toepassen. Er is een aanvraag opgesteld met verschillende partijen om een coachingstraject uit te rollen en verder te testen in de DAL gemeenten, in de gemeente Emmen en in de gemeente Leeuwarden. Op dit moment vinden er gesprekken met de provincies plaats over de uitvoering van de plannen.

Contactgegevens

Dr. Carina J. Wiekens

c.j.wiekens@pl.hanze.nl

Telefoon 050-5953307

EnTranCe/Centre of Expertise Energy

Lectoraat Communication, Behaviour and the Sustainable Society